

ратурное исследование. В. Малинина. К., 1901 // ЖМНП. – 1901. – Т. СССХХХVIII. – С. 484–490; *Голубев С. Т.* Отзыв о сочинении профессора В. Н. Малинина «Старец Елеазарова монастыря Филофей и его послания. Историко-литературное исследование». К., 1901 г. – К., 1903. – 50 с.; *Титов Ф. И., прот.* Критико-библиогр. обзор новейших трудов по истории Русской Церкви. – К., 1906. – С. 1–6; *Синицына Н. В.* Третий Рим. Источники и эволюция русской средневековой концепции (XV–XVI вв.). – М., 1998. – С. 14, 15, 31–33, 37, 49, 78, 79, 133–136, 138, 140–142, 144, 146, 164, 167, 170, 172, 225, 227, 229, 230, 236, 247, 253, 263, 265, 269, 277, 279, 280, 282, 283, 285, 318, 330; *Фомина М. С.* «Златоструй» как памятник литературы XII–XVI вв. : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.01.01 «Русская литература». – М., 2000. – С. 4–5; *Георгиева (Русе) Т.* Симеоновият Златоструй и Неговият препис от XII век // Преславска книжовна школа. – 2003. – Т. 7. – С. 101–103.

С. Л. Кузьміна

МАЛЮШКЕВИЧ Костянтин Сергійович [рос. Малюшкевич Константин Сергеевич] (02[14].02.1890–22.09.1937), священнослужитель РПЦ, архієпископ УАПЦ, випускник КДА – церк. діяч і педагог.

Нар. у с. Жилинці Заславського пов. Волин. губ. (нині – Шепетівського р-ну Хмельн. обл.) у сім'ї священнослужителя. Після закінчення Кременецького ДУ (1901–06, м. Кременець Волин. губ., нині – адм. центр Кременецького р-ну Терноп. обл.) та Волин. ДС (1906–12, м. Житомир) одружився та був висвячений на диякона.

У 1912–16 навчався у КДА, де здобув ступ. канд. богослов'я (присуджений Радою КДА 01.04.1916). Випускний твір, написаний під керівництвом проф. протоієрея Ф. І. *Титова*, присвятив темі: «Киево-Подольская Христо-Рождественская церковь. (Ее история и описание)» (рукопис зберігається в ІР НБУВ). Під час навчання на 3-му курсі був рукопокладений у сан ієрея (чин звершено ректором КДА єпископом *Василієм (Богдасhevським)* у соборному храмі Києво-Братського Богоявленського монастиря 14.10.1914). У грудні 1914 – січні 1915 разом із групою студентів КДА відвідував заняття на 2-місячних санітарних курсах при Пед. музеї цесаревича Олексія.

Після закінчення КДА влітку 1916 отримав призначення на посаду законовчителя чол. гімназії м. Умані Київ. губ. (нині – адм. центр Уманського р-ну Черкас. обл.), яку обіймав до 1920. Одночасно викладав у ін. навч. закладах міста – будівельно-тех. уч-щі (рос. словесність, з 1918 – також укр. мову) та Комерційному уч-щі 1-го Тов-ва викладачів (рос. мову). На поч. 1918–19 протягом двох місяців служив законовчителем в Укр. гімназії ім. Бориса Грінченка. У пореволюц. роки вчителював також у трудових школах. З 1917 очолював Уманську вчительську спілку. З того ж року був членом місцевого тов-ва «Просвіта» та скарбником його Ради.

У вересні 1921 створив укр. парафію при Уманському військ. соборі в ім'я Св. благовірного кн. Олександра Невського та Святої преподобної Ксенії; був обраний її настоятелем. У складі делегатів від Уманського пов. брав участь у I Всеукр. Правосл. Церк. Соборі УАПЦ, що відбувся у Києві 14–30.10.1921. У подальшому активно долучився до розбудови УАПЦ. 11.02.1922 був висвячений митрополитом *Василем Липківським* та єпископом *Юхимом Калішевським* на єпископа Уманського. У 1924–25 – єпископ Катеринославський УАПЦ; у 1925 повернувся до Умані.

17.03.1926 був заарештований співробітниками Уманського районного відділу ДПУ УСРР за підозрою у контрреволюц. агітації з церк. каф-ри, спрямованій на повалення рад. влади. Утримувався у Харків. ДОПРі № 1. 05.04.1926 звільнений під підписку про невиїзд із м. Умані (справу припинено рішенням Прокуратури УСРР від 26.04.1927 за браком достатніх доказів провини).

03.09.1926 обраний заступником голови Всеукр. комісії з унормування церк. життя УАПЦ, яка виконувала функції Президії Всеукр. правосл. церк. ради до обрання її нового складу на Великих Покровських зборах, що відбулися 25–30.10.1926. На цих зборах обраний заступником голови Президії Всеукр. правосл. церк. ради. Брав безпосе-

редню участь як у підготовці II Всеукр. Правосл. Церк. Собору УАПЦ (головував на Предсоборній нараді у Києві 26–30.07.1927), так і в засіданнях Собору (Київ, 17–30.10.1927). Молодий та енергійний церк. діяч, «натхненний священнослужитель і гарний проповідник», під час обрання канд. на посаду митрополита Київського і всієї Русі М. набрав найбільшу кількість голосів членів Собору, однак наполіг на знятті своєї кандидатури. Був обраний другим заступником митрополита (Миколи Борецького) та першим заступником голови Президії Всеукр. правосл. церк. ради (протоієрея Леонтія Юнакова). У грудні 1927 обраний духовним керівником об'єднаної Київ. округи (міськ. і сільс.), найбільшої в УАПЦ за кількістю парафій (152), і піднесений до сану архієпископа. У 1927–28 був одним із авторів друкованого органу УАПЦ ж-лу «Церква й життя», де опублікував кілька статей та «огляди праці» Всеукр. правосл. церк. ради під час її Малих зборів та Великих Микільських зборів 1928 р.

У січні 1930 підтримав ініціативу скликання III («Надзвичайного») Всеукр. Правосл. Церк. Собору УАПЦ (Київ, 28–29.01.1930), на якому було ухвалене рішення про саморозпуск УАПЦ (як «антирадянської котрреволюційної організації») та її керівних структур. Водночас виступив одним з ініціаторів створення «нової Української Церкви», буцімто «лояльнішої» до рад. влади. Долучився до діяльності Всеукр. церк. тимчасового організаційного ком-ту (ВУЦТОК) на чолі з архієпископом Іваном Павловським, який отримав у НКВС дозвіл (від 12.06.1930) на створення церк. організації «Українська Православна Церква» (УПЦ) в обмін на обіцяння сприяти всім «добрим творчим заходам держави» й виконувати «всі закони й розпорядження уряду». Брав активну участь у проведенні в листопаді 1930 організаційних епархіальних зборів (був обраний очільником Київ. епархії) та «Екстреного» Собору УПЦ (Київ, 08–12.12.1930), на якому було за-

Костянтин
Малюшкевич

тверджено її організаційну структуру і керівний склад, а також вирішене питання про перенесення митрополичої каф-ри і центр. управління із Києва до Харкова. Під час Собору обраний заступником митрополита Харківського і всієї України УПЦ Івана Павловського. На першому засіданні керівного органу УПЦ – Всеукр. церк. ради (23.12.1930, м. Харків) затверджений на посаді заступника її голови (митрополита Івана Павловського). Однак, керуючи Київ. епархією, систематичної участі в засіданнях ради, які відбувались у Харкові, не брав.

02.02.1933 заарештований вдруге співробітниками ДПУ УСРР за підозрою у членстві в контрреволюц. організації, що мала за мету повалення рад. влади (стаття 54-2 КК УСРР). Утримувався під вартою у спец. корпусі Київ. обл. управління ДПУ УСРР. Під час допитів визнав себе винним у контрреволюц. діяльності й завданні шкоди рад. державі. Зокрема, згідно із протоколом допиту від 04.04.1933 заявив: «Хотя я 11 лет был, как служитель религиозного культа, епископом Церкви, но Церковь эта была "Украинская автокефальная", которая в 1930 г. сама назвала себя организацией контрреволюционной. Я, как епископ, выполняю директивы Всеукраинской церков-

ной ради по линии организации церковной жизни, проводил вместе контрреволюционные задания верхушки». На допиті 09.04.1933 назвав чинний склад «верхівки» (Микола Борецький, Йосип Оксіюк, Іван Павловський та ін.). 22.04.1933 етапований до Секретно-політ. відділу ДПУ УСРР (м. Харків). У пояснювальній записці, вміщеній у матеріалах слідчої справи (не датована), фактично відмовився від показань, наданих у Києві в лютому-квітні 1933, пославшись на певні обставини («Показания были даны в Страстную Неделю – желание покаяться, трудности в отношениях с женой, материальные трудности, долгое пребывание под арестом без должного питания. Все это привело меня в состояние духовной прострации»). 27.07.1933 звільнений з-під варти під підписку про невиїзд із м. Києва. Невдовзі після звільнення публічно зрікся сану й розірвав стосунки із Церквою. 01.09.1934 справу було припинено за браком підстав для судового розгляду, підписку про невиїзд скасовано.

До липня 1937 займався «суспільно-корисною працею» – перебував на посадах ко-ректора у Партвидав, Держлітвидав, друкарні фабрично-заводського уч-ща; останнє місце роботи – бухгалтер мотофлоту Київ. міськ. комунального господарства.

19.07.1937 заарештований (утрете) співробітниками Київ. обласного управління НКВС у рамках кампанії з ліквідації «української фашистської організації церковників-автокефалистів» на чолі із Василем Липківським. Утримувався у Лук'янівській в'язниці м. Києва. Був обвинувачений в тому, що: «являвся активним учасником контрреволюційної націоналістической фашистської організації и входил в руководящий ее центр. Имел связь с видными участниками СВУ * – Чеховским

* СВУ, «Спілка визволення України» – вигадана ДПУ УСРР антирад. організація, членами якої було «призначено» низку провідних діячів укр. культури, науки, освіти, а також деяких керівних осіб УАПЦ. До гучного судового процесу у «справі СВУ» (Харків, 09.03–19.04.1930) було залучено 474 особи, 350 із них засуджено.

[див.: Чехівський Володимир Мусійович. – М. Т.] и другими. Вербовал новых членов в организацию, ставившую своей целью свержение советской власти на Украине вооруженным путем и восстановление самостоятельного государства фашистского типа». Визнав себе винним. Ухвалою Трійки при Київ. обласному управлінні НКВС від 15.09.1937 засуджений до вищої міри покарання.

Розстріляний на 48-му році життя. Місце поховання невідомо.

Осн. тв.: Християнська мораль і сучасне життя // Церква й життя. – 1927. – Ч. 5. – С. 402–412; Огляд праці Малих зборів В[сеукраїнської] п[равославної] ц[ерковної] р[ади], що відбулись 6–8 березня 1928 року // Там само. – 1928. – Ч. 1 (6). – С. 35–45; Побожні українці, вірні діти Святої Православної Церкви Української // Там само. – С. 49–51; Огляд праці Великих Микільських зборів Всеукраїнської православної церковної ради 1928 року // Там само. – Ч. 2 (7). – С. 73–92; Служіння єпископа в УАПЦ і місце священника УАПЦ в парафії // Там само. – С. 101–108; Чи є Бог? // Там само. – С. 122–124.

Арх.: ДАЧО. – Ф. Р-5625. – Оп. 1. – Спр. 5035; ІР НБУВ. – Ф. 304. – Дис. 2389; ЦДАГОУ. – Ф. 263. – 30504-ФП; 53679-ФП (Т. 1); 65685-ФП; ЦДАУК. – Ф. 711. – Оп. 1. – Спр. 10284, 10590; Оп. 3. – Спр. 3717, 3858.

Опубл. дж.: Коротка біографія всечесного архієпископа Костянтина Малюшкевича // Церква й життя. – 1927. – Ч. 5. – С. 401; Явдась М. Українська Автокефальна Православна Церква : документи для історії Української Автокефальної Православної Церкви. – Мюнхен; Інгольштадт, 1956. – С. 61–63; Мартирологія Українських Церков : у 4 т. – Т. 1 : Українська Православна Церква : документи, матеріали, християнський самвидав України / упоряд. і ред. О. Зінкевич, О. Воронин. – Торонто; Балтимор, 1987. – С. 90, 148, 242, 244, 245, 252, 292, 298, 302, 313, 315, 321, 322, 330–333, 336, 344, 345, 347, 352, 353, 356, 359, 364, 368, 369, 371, 379, 381, 383, 386, 389, 397, 406, 491, 899, 903, 906, 945, 1012, 1014, 1017, 1022, 1024, 1029–1031, 1035, 1037, 1088; Бурко Д., протопр. Українська Автокефальна Православна Церква – вічне джерело життя. – Саут-Бавнд-Брук, 1988. – С. 95, 98, 105–106, 296–297; Перший Всеукраїнський Православний Церковний Собор УАПЦ 14–30 жовтня 1921 року : документи і матеріали / упоряд. Г. М. Михайличенко, Л. Б. Пилявець, І. М. Преловська. – К.; Львів, 1999. – С. 66, 69, 425; Репресована УАПЦ: Політичні репресії проти священників Української Православної Автокефальної Церкви (1919–1938): за документами Галузевого державного архіву Служби безпеки України // 3 архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. – 2005. – № 1/2 (24/25). – С. 87, 89, 90, 94, 108, 109, 110, 119, 121, 133, 139, 141, 157, 159, 166, 167, 171, 184, 192,

216; 2006. – № 1/2 (26/27). – С. 71, 167, 193, 194, 212–223, 228, 233, 242, 243, 246, 247, 250, 256, 267, 271, 281, 282, 318; *Ігнатуша О. М.* Православні Церкви України (20–30-ті рр. ХХ ст.). Джерела з історії. – Запоріжжя, 2008. – С. 110–113, 120–124, 137–139, 144–145, 155; Доповідна записка наркома внутрішніх справ УРСР І. Леплевського про антирадянську діяльність церковників та сектантів на Україні. [27 листопада 1937 р.] / публ. О. Г. Бажана // Сумський історико-архівний журнал. – 2010. – № X–XI. – С. 143–144; Другий Всеукраїнський Православний Церковний Собор УАПЦ 17–30 жовтня 1927 року : документи і матеріали / упоряд. С. І. Білокінь, І. М. Преловська, І. М. Старовойтенко. – К., 2007. – С. 20, 23, 31, 33, 39, 61, 64–68, 70, 71, 76–78, 80–83, 85–87, 89, 94, 95, 97–103, 105, 106, 140, 141, 143, 145, 147–150, 159, 164, 165, 190, 223, 235–239, 241, 244, 245, 264, 302–305, 309–311, 313, 317, 318, 320, 321, 325, 328, 333, 334, 336–338, 341–346, 349, 351, 352, 354–356, 358, 359, 375–379, 383, 401, 412–414, 417, 418, 423–426, 428–430, 434, 435, 437–442, 468, 469, 472, 518, 521, 524, 525, 529, 542, 610, 615, 628, 632, 633, 635, 636, 642, 643; Умань і уманчани очима П. Ф. Курінного (з особистих щоденників за 1918–1929 рр.) / укладач Ю. В. Торгалло. – Умань, 2014. – С. 283, 290–291, 296–297, 300, 325, 328, 334–335.

Літ.: *Липківський В., митр.* Історія Української Православної Церкви. Розділ VII : Відродження Української Церкви / із вступом і замітками протопресвіта С. В. Савчука. – Вінніпег, 1961. – С. 51, 59, 60, 142–144, 147–148, 151, 155, 164–166, 168; *Власовський І.* Нарис історії Української Православної Церкви. – Т. IV : ХХ ст. – Ч. 1. – Нью-Йорк; Бавнд Брук, 1961. – С. 140, 142, 157, 168, 170, 171, 173, 191, 202, 203, 205, 206, 224, 228, 237, 240, 241, 247, 249, 251, 253, 254, 261, 267, 282, 284, 286, 303, 307, 310, 311, 320, 323, 325, 326, 328, 334–338, 343; *Зінченко А. Л.* Ієрархи Української Церкви: митрополит Микола Борецький, архієпископ Костянтин Кротевич, митрополит Іван Павловський. – К., 2003. – С. 39, 43, 70, 74, 110, 123, 124; *Киридон А. М.* Українська Православна Церква (1930–1936 рр.) // УІЖ. – 2005. – № 3. – С. 143–159; *Ігнатуша О. М.* ВУЦТОК: невідома сторінка історії Української Церкви // Там само. – 2007. – № 5. – С. 109–122; *Преловська І. М.* Джерела з історії Української Автокефальної Православної Церкви (1921–1930) – Української Православної Церкви (1930–1939). – К., 2013. – С. 160, 208, 229, 230, 239–241, 243, 269, 270, 302–304, 418, 439, 454, 535, 545; *Вона ж.* «Надзвичайний» церковний Собор УАПЦ 28–29 січня 1930 р. // Наше слово. – 2015. – № 6 (08.02). – Режим доступу: <http://www.nasze-slowo.pl>. – Назва з екрана; *Заплетнюк Є., о.* Костянтин (Малюшкевич Костянтин Сергійович) // ЕСУ. – Т. 14. – К., 2014. – С. 752.

М. Л. Ткачук

МАРКЕВИЧ Григорій Іпатійович [рос. Маркевич Григорий Ипатьевич] (25.01. [06.02]1849–15.04.1923), випускник КДА – освіт., культ. і громадський діяч, книговидавець, педагог, фольклорист.

Нар. у м. Вороньки Лохвицького пов. Полтав. губ. (нині – село Чорнухинського р-ну Полтав. обл.) у сім'ї священика. Початкову освіту здобув у Лубенському ДУ, середню – у Полтав. ДС (1861–67; до 1862 семінарія діяла у м. Переяславі Полтав. губ. – сучасне м. Переяслав-Хмельницький Київ. обл.). У 1867–71 навчався на церковно-істор. відділенні КДА, яке закінчив зі ступ. канд. богослов'я (ухвалу академ. Ради затверджено митрополитом Київським і Галицьким *Арсенієм (Москвіним)* 30.08.1871). У студентські роки спеціалізувався з історії (загальної церк. та світської); із цих дисциплін 03.06.1871 склав магістерські іспити. Канд. твір М. «Выборное начало в духовенстве древнерусской, преимущественно Юго-Западной, Церкви до реформы Петра I», що здобув схвальну оцінку проф. І. Г. *Малишевського*, рішенням Ради КДА від 19.11.1871 було відзначено премією ім. митрополита Литовського *Йосифа (Семашка)* і надруковано у ж-лі «Труды Киевской духовной академии» за 1871.

Після закінчення КДА з 26.09.1871 обіймав посаду в. о. наглядача Лубенського ДУ. З 19.08.1872 – викладач фіз.-мат. наук Катериносл. ДС. У пам'яті семінаристів закарбувався як гуманний педагог і «український патріот». З 1875 викладав за сумісництвом у Маріїнській жін. гімназії м. Катеринослава (з 2016 – м. Дніпро). Через хворобу зазнав ампутації лівої руки. У 1882 одружився; дітей не мав.

07.09.1887 був призначений членом ради та інспектором класів Полтав. ін-ту шляхетних дівчат, де згодом викладав рос. мову (1888–91), математику (з 1898), природознавство, фізику та космографію (з 1893). 08.01.1900 вийшов на пенсію. Указом Сенату по Департаменту герольдії від 03.11.1900 затверджений у спадковому дворянстві.

З кін. 1890-х відомий як міськ. адміністратор. У 1897–1909 був гласним (депутатом) Полтав. міськ. думи; у 1902–11 – членом міськ. управи та заступником міськ. голови.